

Юрій Ковальчук,

Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

**СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНА МОДЕЛЬ ТА РЕЗУЛЬТАТИ
ЕКСПЕРИМЕНТУ З РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ Я-КОНЦЕПЦІЇ
ОФІЦЕРІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОЇ
ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

У статті викладено результати аналізу останніх досліджень і публікацій з визначення структури і змісту професійної Я-концепції. Розроблено та обґрунтовано структурно-динамічну модель розвитку професійної Я-концепції офіцерів оперативно-розшукових підрозділів, в якій когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти розглядаються як складові частини ендо- та екзопсихіки особистості. Наведено результати експерименту з розвитку професійної Я-концепції, яке відбувається в процесі вирішення внутрішніх протиріч особистості і впливу зовнішніх умов її життєдіяльності.

Ключові слова: *розвиток особистості, Я-концепція, структура професійної Я-концепції, модель професійної Я-концепції особистості.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасні реалії діяльності Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) визначаються динамічністю обстановки на державному кордоні і пред'являють нові вимоги до професійної діяльності офіцерів оперативно-розшукових підрозділів (далі – ОРП). Забезпечення ефективної оперативно-розшукової діяльності – ключової форми протидії транскордонній злочинності, – потребує постійного розвитку особистісних якостей офіцерів ОРП, вдосконалення їх професійних знань, умінь та навичок. Успішність розв'язання цього завдання тісним чином пов'язана з розвитком професійної Я-концепції офіцерів ОРП. Останнім часом кількість теоретичних і прикладних досліджень професійної Я-концепції особистості суттєво зросла, проте офіцери ОРП у сферу таких досліджень поки що не потрапляли.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Результати аналізу наукової літератури свідчать про відсутність єдності у визначенні структури професійної Я-концепції. Спираючись на роботи українських та зарубіжних авторів В. М. Лугова відзначає, що переважна більшість науковців виділяє три компоненти загальної Я-концепції: когнітивний (переконання індивіда); емоційно-оцінювальний (ставлення особистості до себе – самооцінка); поведінковий (характеризує стан поведінки та діяльності). При цьому у структурі професійної Я-концепції також найбільш часто виділяють: когнітивний компонент – уявлення про свої професійні здібності та можливості, самоідентифікація з представниками професійної групи та професійною діяльністю; емоційний компонент – самоставлення до себе як до професіонала, емоційна ідентифікація з професійним середовищем; поведінковий компонент – прагнення бути зрозумілим, визначення стилю діяльності, підвищення свого професійного статусу, встановлення професійного контакту з різними партнерами з професійного спілкування [1]. Три елементи у структурі професійної Я-концепції – когнітивний, емоційний поведінковий, – виділяє О. М. Рікель. Він наділяє їх таким змістом: когнітивний – уявлення про свої професійно-релевантні якості, професійна самоефективність, уявлення про кар'єрні орієнтації, уявлення про кар'єру і працю, уявлення про професійну затребуваність; емоційний – самооцінка, професійна самооцінка, відчуття професійної затребуваності; поведінковий – реальна професійна поведінка. На відміну від попередніх авторів, І. І. Чеснокова вважає, що самосвідомість, як складова Я-концепції, являє собою єдність трьох сторін: пізнавальної (самопізнання), емоційно-ціннісної (самоставлення) і дієво-вольової чи регулятивної (саморегуляція) [2].

В умовах певного розмаїття підходів і поглядів до визначення структури професійної Я-концепції і природи її складових, а також недостатньої чіткості у характеристиці механізмів її функціонування у загальній структурі психічного людини, постає необхідність узагальнення цього знання з використанням

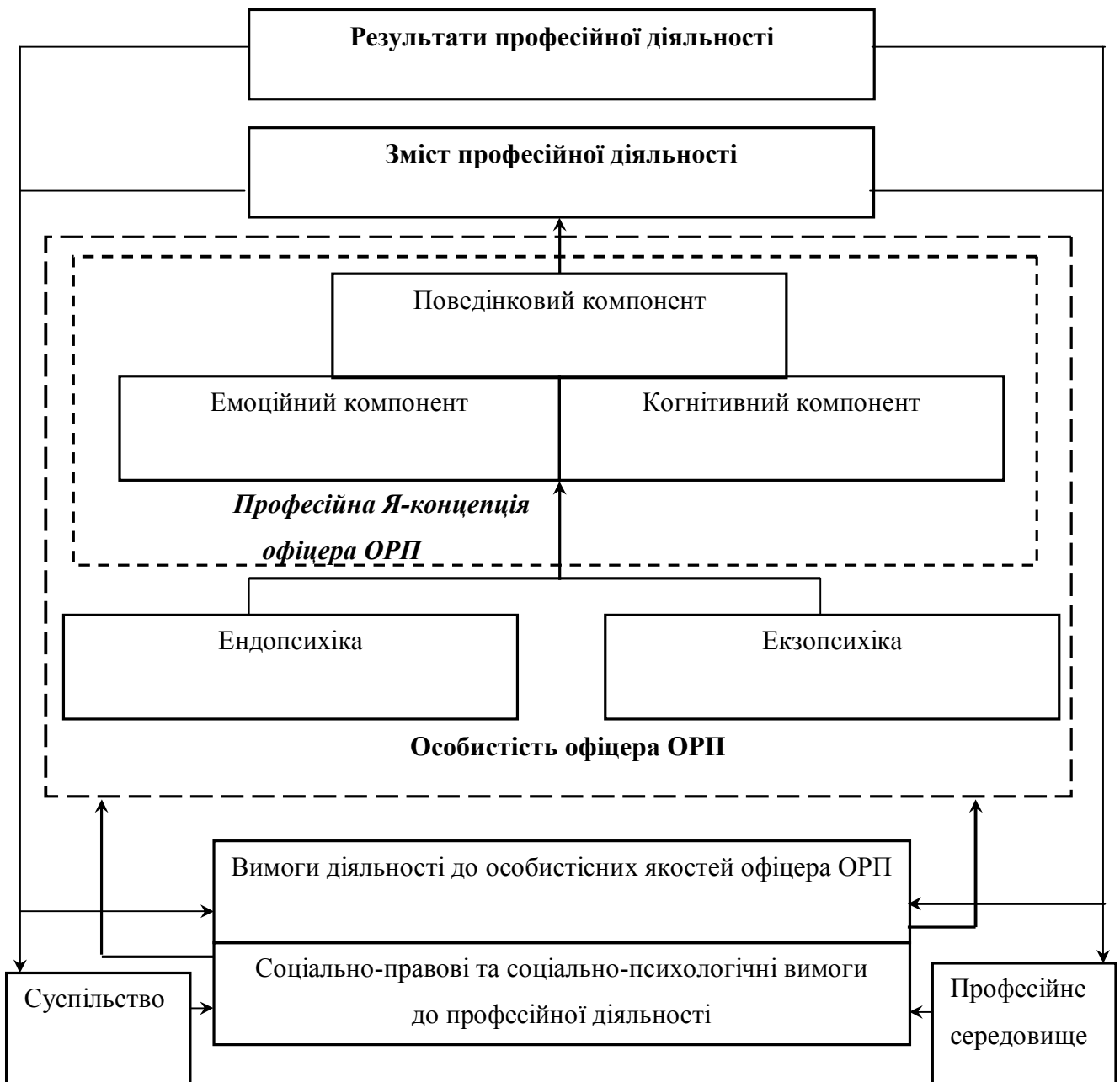
методу моделювання. Як зазначає Р. В. Каламаж, цілісне вивчення процесу формування професійної Я-концепції передбачає чітке уявлення про структурні компоненти, механізми її розвитку та реалізації, функціональне призначення, етапи становлення [3].

Метою статті є побудова і представлення теоретичної структурно-динамічної моделі й викладення результатів експерименту з розвитку професійної Я-концепції офіцера оперативно-розшукового підрозділу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методологічну основу побудови моделі (рисунок) становлять особистісний (Г. О. Балл, Л. І. Божович, С. Д. Максименко, В. О. Моляко, В. В. Рибалка та ін.) та діяльнісний підхід (О. М. Леонт'єв, Б. Ф. Ломов, С. Л. Рубінштейн та ін.), які реалізуються у розгляді особистості офіцера оперативно-розшукового підрозділу як суб'єкта професійної оперативно-розшукової діяльності, особистісного та професійного розвитку.

Оперативно-розшукова діяльність має специфічний зміст зумовлений низкою специфічних соціально-правових і соціально-психологічних вимог до її здійснення, що створює певні вимоги до особистості офіцера ОРП, його професійної діяльності і впливає на зміст і розвиток його професійної Я-концепції. Вимоги до оперативно-розшукової діяльності є зовнішніми чинниками, які впливають на формування професійної Я-концепції офіцера ОРП. Водночас, вимоги до оперативно-розшукової діяльності визначають зміст професійно важливих якостей офіцера оперативно-розшукового підрозділу.

Співвідносячи вимоги до своїх особистісних якостей, своєї професійної діяльності з її результатами, офіцер ОРП формує оціночні уявлення про себе як особистість, свої професійні якості, мотиви, ціннісні орієнтації, стиль, кар'єру, способи взаємодії з професійною спільнотою та об'єктами оперативно-розшукової діяльності, її ефективність, професійний досвід, що формуються під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників і лежать в основі його ставлення до себе та взаємодії з іншими людьми.

Рисунок – Структурно-динамічна модель розвитку професійної Я-концепції офіцера оперативно-розшукового підрозділу

До соціально-правових та соціально-психологічних вимог до здійснення оперативно-розшукової діяльності, які впливають на формування екзопсихічних складових професійної Я-концепції офіцерів ОРП відносяться: нормативність (правова регламентація) професійної діяльності офіцерів ОРП; наявність владних повноважень; конфіденційність відносин, конспіративність спілкування; багатоаспектність рольової поведінки; екстремальний, емоційно-насичений характер; змагальність відносно об'єктів оперативно-розшукової

діяльності; творчий характер професійної діяльності; самостійність у прийнятті рішень і персональна відповідальність за результати своєї діяльності.

У науковій літературі виділяють низку підструктур професійної діяльності офіцерів ОРП, зміст яких впливає на зміст професійної Я-концепції офіцера ОРП. Зокрема, це такі види оперативно-розшукової діяльності: пошукова (пізнавально-прогностична); запобіжна (профілактична); правозастосовча; перевірна; комунікативна; організаційна; навчально-виховна [4].

Пізнавально-прогностична підструктура діяльності офіцерів ОРП являє собою різновид пізнання й оцінювання ними оточуючої дійсності, конкретних умов і обставин оперативно-розшукової діяльності, зокрема роботи з конфідентами. Ця підструктура спрямована на вирішення основних завдань оперативно-розшукової діяльності. Особливості когнітивної складової оперативно-розшукової діяльності полягають у тому, що офіцери ОРП пізнають й оцінюють не лише події, які відбуваються зараз, але й здійснюють ретроспективний аналіз фактів і явищ минулого. При цьому вони активно використовують безпосереднє, почуттєве (інтуїтивне) і аналітичне пізнання. Конкретними результатами такого пізнання, як правило, є створення й формування інформаційних баз даних, що містять відомості оперативно-розшукового характеру, проведення конкретних оперативно-розшукових заходів. Важливим елементом пошукової підструктури є оперативно-тактичне прогнозування, тобто уявне подання процесу й результатів роботи, перенесення офіцером власного «Я» в епіцентр передбачуваних подій, планування оперативно-розшукових дій і конкретних оперативних заходів.

Для успішного здійснення цього виду діяльності, офіцери ОРП повинні мати такі когнітивні характеристики: вміння обирати з великого обсягу оперативної інформації саме ту, яка є необхідною для вирішення завдання; здатність до рефлексії; оперативну інтуїцію; здатність мислити й приймати рішення самостійно за умови нестачі й суперечливості оперативної інформації; вміння бачити декілька можливих шляхів вирішення оперативно-тактичного

завдання й обирати найефективніший, знаходити нові, нестандартні рішення; знання злочинних традицій, звичаїв, жаргону, прізвищ, імен, прізвиськ кримінальних «авторитетів» тощо; акторські здібності; уміння переконувати; гнучке творче мислення; прогностичні здібності; розвинену уяву; уміння швидко переходити від міркування до дії; винахідливість при проведенні оперативно-розшукових заходів; розвинуту наочно-образну, словесно-логічну й довгострокову пам'ять; оперативну спостережливість; здатність до швидкого перемикавання уваги з одного виду діяльності на інший; стійку увагу; активне сприйняття та багато інших.

Запобіжна (профілактична) підструктура діяльності офіцерів ОРП виявляється в їхній психічній активності та предметній діяльності, спрямованих на запобігання злочинам, виявлення й установлення осіб, що їх організують. У процесі реалізації оперативно-розшукових заходів, проведення оперативних перевірок і розробок, офіцери ОРП здійснюють загальну й індивідуальну профілактику злочинів.

Психологічні особливості змісту запобіжної підструктури діяльності офіцерів ОРП і здійснюваної ними системи заходів загальної профілактики полягають у тому, що вони опосередковано відображають внутрішній психічний світ злочинця (потенційного правопорушника), його соціальні ролі, зв'язки та відносини.

Ефективне здійснення запобіжної діяльності потребує сформованості у структурі особистості офіцерів ОРП таких психологічних характеристик як відповідальність, емпатійність, сумлінність, ретельність, далекоглядність, схильність до аналізу, оперативна інтуїція, уміння переконувати і впливати, гнучке творче мислення, прогностичні здібності, розвинена пам'ять, адекватне сприйняття, стійка увага, спостережливість, емоційна стійкість, завзятість і наполегливість.

Підструктура припинення у діяльності офіцерів ОРП спрямована на припинення злочинів. Перед ними ставиться мета усунути загрозу злочину шляхом затримання злочинця в процесі його здійснення, коли неможливо

іншим шляхом запобігти його переростанню у злочин. Способи припинення злочинів залежать від конкретних обставин й умов. До них, наприклад, належать: затримання на місці злочину, порушення кримінальної справи, застосування кримінально-процесуальних запобіжних заходів.

Для забезпечення зазначених дій офіцерам ОРП повинні бути властиві такі психологічні якості, як: дисциплінованість; енергійність; готовність до розумного ризику; сміливість; відповідальність за свої дії; практичне, гнучке і творче мислення; здатність до рефлексії, емпатії та стереотипізації, оперативна інтуїція; акторські здібності; уміння швидко оцінювати оперативну ситуацію, приймати адекватне рішення і реалізувати його; винахідливість, вільне володіння вербальними й невербальними засобами комунікації; розвинена пам'ять; активне сприйняття; спостережливість; психофізична витривалість; розвинутий самоконтроль; рішучість; висока моторна реактивність та ін.

Перевірочна підструктура професійної діяльності полягає в одержанні об'єктивної інформації, що підтверджує правильність висунутої версії, обґрунтованість проведених оперативно-розшукових заходів щодо викриття осіб, що здійснюють злочини, встановленні й документальному закріпленні фактів і обставин у справах оперативного обліку, а також тих, що підлягають доказу у адміністративних та кримінальних справах. Ця підструктура здійснюється, як правило, у формі оперативної перевірки, оперативної розробки.

Для успішного здійснення перевіркової діяльності офіцери ОРП повинні володіти такими психологічними якостями, як: сумлінність; енергійність; відповідальність за свої дії; далекоглядність; практичне мислення з елементами комбінаційності; здатність до рефлексії, емпатії та стереотипізації; оперативна інтуїція; уміння аналізувати оперативну ситуацію, що змінюється; прогностичні здібності; розвинені пам'ять і спостережливість; підозрілість; урівноваженість й самовладання; наполегливість тощо.

Комунікативна підструктура діяльності офіцерів ОРП характеризується наявністю специфічного виду праці – професійним спілкуванням. Саме у

спілкуванні вони проявляють і реалізують соціально-психологічні та індивідуально-психологічні характеристики, правовідносини (наприклад, під час залучення конфідентів, їхнього навчання й виховання, реалізації матеріалів справ оперативної перевірки та розробки, тощо).

Для ефективної реалізації комунікативної підструктури професійної діяльності офіцери ОРП повинні мати комплекс таких психологічних якостей, як обов'язковість; тактовність; допитливість; здатність до рефлексії, емпатії та стереотипізації; винахідливість; здатність установлювати психологічні контакти з різними учасниками спілкування; проникливість; вміння слухати співрозмовника; володіння вербальними та невербальними засобами комунікації; почуття гумору; комунікативна компетентність.

Організаційна підструктура професійної діяльності офіцерів ОРП полягає в умілому використанні організаційних аспектів оперативно-розшукової роботи. Від того, наскільки правильно офіцери ОРП організують роботу та взаємодію з конфідентами, залежить ефективність їхньої професійної діяльності. Як організатор офіцер ОРП повинен уміти координувати діяльність конфідентів, контролювати засвоєння і перебіг виконання ними оперативних завдань, підтримувати з ними рівні й оптимальні (з погляду агентурної деонтології) відносини, вчасно усувати чинники, що сприяють виникненню конфліктних ситуацій, попереджати міжособистісні конфлікти, знаходити адекватні способи їхнього вирішення.

Для успішного виконання цієї діяльності офіцерам ОРП повинні бути притаманні такі психологічні якості, як розвинена професійна мотивація; сумлінність; принциповість; адекватна самооцінка; енергійність; далекоглядність; розвинене практичне мислення, здатність до рефлексії, емпатії та стереотипізації; вміння переконувати; ерудиція; розвинена увага; винахідливість; комунікативна компетентність; проникливість; розвинені пам'ять і сприйняття, увага і спостережливість; психофізична витривалість; стійкість до стресів; самоконтроль; рішучість; прогностичні здібності.

У процесі роботи офіцери ОРП реалізують навчально-виховну

підструктуру професійної діяльності. Її зміст визначається завданнями навчання й виховання негласного апарату, регламентований відомчими нормативними актами, а також специфікою участі офіцерів і конфідентів у запобіганні злочинів, проведенні профілактичних заходів з потенційними злочинцями та іншими категоріями громадян. Ефективне здійснення цього виду діяльності потребує від офіцерів оперативно-розшукових підрозділів прояву таких психологічних якостей, як розвинута професійна мотивація; чесність; принциповість; правдивість; педагогічний такт; самокритичність; відповідальність за долю конфідентів; практичне мислення з елементами комбінаційності; схильність до рефлексії, емпатії та стереотипізації; оперативна інтуїція; акторські здібності; уміння переконувати; розвинений інтелект; прогностичні здібності; розвинена увага і увага; комунікативних вмінь та навичок; уміння долати (знямати) негативні емоційні стани; терплячість; урівноваженість та наполегливість. Розглянуті підструктури професійної діяльності офіцерів ОРП взаємозалежні. Вони розвиваються й видозмінюються під впливом широкого спектру індивідуально-психологічних чинників, умов й обставин оперативно-розшукової діяльності.

На основі запропонованої теоретичної структурно-динамічної моделі було розроблено психолого-організаційну технологію розвитку професійної Я-концепції офіцерів ОРП [5], результативність якої було перевірено експериментально. Формувальний експеримент з розвитку професійної Я-концепції офіцерів ОРП було проведено у три етапи. На першому, підготовчому етапі експерименту в межах діагностичного компоненту авторської психолого-організаційної технології було проведено емпіричне дослідження (перший діагностичний зріз) за результатами якого було сформовано експериментальну (далі – ЕГ) та контрольну (далі – КГ) групи у складі 28 чоловік кожна. На другому етапі було проведено заняття передбачені психолого-організаційною технологією «Розвиток професійної Я-концепції офіцера оперативно-розшукового підрозділу». На третьому етапі було проведено другий діагностичний зріз та проаналізовано отримані результати.

Для проведення діагностичних зрізів було використано батарею психодіагностичних методик до якої увійшли «Морфологічний тест життєвих цінностей» В. Ф. Сопова, Л. В. Карпушиної, опитувальник «Кар'єрні орієнтації» Е. Шейна (реадаптація А. О. Жданович), методика «Самооцінка особистості» варіант С. А. Будассі, тест визначення рівня самоефективності Дж. Маддукса і М. Шеєра (модифікація Л. Бояринцевої), методика К. Замфіра у модифікації А. О. Реана, методика «Стиль саморегуляції поведінки» (ССПМ) В. І. Моросанової та О. М. Коноз. Для встановлення однорідності характеристик учасників ЕГ та КГ, дані отримані за кожною з використаних в експерименті методик було оброблено за допомогою t-критерію Стьюдента для незв'язаних сукупностей. В результаті статистично значущих відмінностей між учасниками ЕГ та КГ за досліджуваними характеристиками не виявлено. Це свідчить про приблизно однакові особистісні характеристики учасників ЕГ та КГ, які стосуються їх ціннісної сфери, самооцінки, самоефективності, особливостей мотивації та стилів саморегуляції поведінки.

Після перевірки учасників експерименту на однорідність, з офіцерами, які увійшли до складу ЕГ було реалізовано заходи передбачені психолого-організаційною технологією, після чого з учасниками ЕГ та КГ було проведено другий психодіагностичний зріз. Результати ЕГ подано у таблиці.

Наведені у таблиці 1 дані свідчать, що після застосування психолого-організаційної технології статистично значимі зміни відбулися практично за всіма показниками, які було продіагностовано. Найбільші зміни в бік зростання відбулися: у когнітивному компоненті професійної Я-концепції офіцерів ОРП за показниками «духовне задоволення», «креативність», «активні соціальні контакти»; у емоційному компоненті за показниками самоефективності у сфері предметної діяльності; у поведінковому компоненті за показником «внутрішня мотивація» та показниками «моделювання» і «програмування». Найменші зміни, нижче рівня статистичної значимості, відбулися за показниками «високий матеріальний стан», «збереження власної індивідуальності» та «власний престиж».

Таблиця – Порівняння показників експериментальної групи до та після експерименту

№ п/п	Характеристика, яка тестувалася	Показник ЕГ до експ.	Показник ЕГ після експ.	t	p
Структура життєвих цінностей					
1.	Розвиток себе	6,643±0,217	6,964±0,213	2,052	≤0,05
2.	Духовне задоволення	6.857±0,290	7,214±0,274	3.803	≤0,05
3.	Креативність	6.036±0.275	6.393±0.274	3.803	≤0,05
4.	Активні соціальні контакти	6.179±0.282	6.429±0.284	2.946	≤0,05
5.	Власний престиж	5.786±0.264	5.893±0.253	1.768	>0,05
6.	Високий матеріальний стан	5.857±0.260	5.893±0.242	0.560	>0,05
7.	Досягнення	6.036±0.294	6.286±0.291	2.507	≤0,05
8.	Збереження власної індивідуальності	5.607±0.311	5.679±0.282	0.982	>0,05
Самооцінка особистості					
1.	Усереднений показник	0.475±0.055	0.519±0.046	2.125	≤0,05
Рівень самоефективності					
1.	Сфера предметної діяльності	32.321±2.746	32.929±2.712	2.868	≤0,05
2.	Сфера міжособистісного спілкування	11.250±0.518	11.464±0.514	2.665	≤0,05
Мотивація професійної діяльності					
1.	Внутрішня мотивація	3.375±0.161	3.500±0.150	2.946	≤0,05
2.	Зовнішня позитивна мотивація	3.583±0.181	3.668±0.181	2.063	≤0,05
3.	Зовнішня негативна мотивація	3.429±0.163	3.286±0.188	-2.475	>0,05
Стильові особливості саморегуляції					
1.	Планування	4.714±0.291	4.964±0.259	2.507	≤0,05
2.	Моделювання	5.250±0.326	5.464±0.321	2.665	≤0,05
3.	Програмування	4.786±0.311	5.000±0.331	2.665	≤0,05
4.	Оцінка результатів	5.607±0.279	5.821±0.292	2.233	≤0,05
5.	Гнучкість	5.143±0.358	5.393±0.353	2.507	≤0,05
6.	Самостійність	5.071±0.327	5.286±0.339	2.233	≤0,05
7.	Загальний рівень саморегуляції	28.321±0.547	28.607±0.575	2.083	≤0,05

Зміни, які відбулися у показниках когнітивного компоненту професійної Я-концепції офіцерів ОРП, свідчать про придатність запропонованої психолого-організаційної технології для вироблення у них адекватного, реалістичного уявлення про самих себе як професіоналів, розвитку у них, зокрема, прагнення до отримання морального задоволення від своєї професії, прихильності до обов'язкового дотримання соціально-правових та соціально-етичних вимог до здійснення оперативно-розшукової діяльності та поведінки у професійному оточенні, бажання реалізувати у професії свої творчі можливості, удосконалити своє професійне життя, взаємовідносини з товаришами по службі, іншими людьми, які входять до кола професійного спілкування. Саме цих характеристик у багатьох випадках не вистачає професійній Я-концепції офіцерів ОРП для забезпечення професійного успіху.

Аналіз змін у показниках емоційного компоненту свідчить, що засобами запропонованої психолого-організаційної технології не вдалося суттєво вплинути на рівень їх самооцінки. Проте, суттєві зміни відбулися у показниках самоефективності у сфері предметної діяльності. Зазначені зміни свідчать про розвиток у учасників ЕГ навичок самоспостереження і самопрограмування, самоповаги і готовності сприймати себе реального у професійному житті. Участь у заняттях і тренінгових вправах надала офіцерам ЕГ певний імпульс до саморозвитку, визначила шлях для операціоналізації спроб досягти високих результатів у професійній діяльності.

Суттєві зміни відбулися у показниках поведінкового компоненту професійної Я-концепції офіцерів ОРП. У учасників ЕГ зріс показник внутрішньої мотивації, яка являється найбільш визначальним чинником загального рівня мотивації професіонала до професійної діяльності. За результатами першого психодіагностичного зрізу, учасники ЕГ мали усереднений мотиваційний комплекс ЗПМ>ЗНМ>ВМ, який характеризувався високими значеннями зовнішньої негативної мотивації та низькими значеннями внутрішньої мотивації. Зростання показника внутрішньої мотивації після проведення експериментального впливу і зміна усередненого мотиваційного комплексу на ЗПМ>ВМ>ЗНМ свідчить про позитивний вплив запропонованих у психолого-організаційній технології вправ. Рівень внутрішньої мотивації зріс у кожного п'ятого учасника ЕГ. Внаслідок експериментального впливу, за рахунок суттєвого зростання показників за шкалами «моделювання» та «програмування», відбулися зміни і у стильових особливостях саморегуляції офіцерів оперативно-розшукових підрозділів.

Висновки. Основними структурними елементами моделі професійної Я-концепції офіцера ОРП є когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти, які формуються в межах ендо- та екзопсихічної сфер особистості під впливом вимог професійної діяльності до особистісних якостей офіцера ОРП (ендопсихіка) і соціально-правових та соціально-психологічних вимог суспільства до професійної діяльності (екзопсихіка) офіцера ОРП. Рушійними

силами формування та розвитку професійної Я-концепції офіцера ОРП постає протиріччя двоякого роду – між особистістю, змістом її професійної Я-концепції і зовнішніми умовами життєдіяльності, які обумовлені внутрішньоособистісними утвореннями. Основним діалектичним протиріччям виступає протиріччя між властивостями особистості, що склалися, і об'єктивними вимогами професійної діяльності. Для кожної стадії професійного становлення особистості характерні свої специфічні протиріччя. Зняття їх призводить до переходу офіцера ОРП на наступну стадію професійного становлення і до нового змісту професійної Я-концепції. Процес формування та розвитку професійної Я-концепції офіцера ОРП тісно пов'язаний із внутрішніми конфліктами особистості та боротьбою з власними недоліками, пошуком мотивації для самовдосконалення.

Експериментально підтверджено, що розвиток професійної Я-концепції офіцерів ОРП можливий при застосуванні відповідної психолого-організаційної технології.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Перспективними напрямками подальших досліджень професійної Я-концепції офіцерів оперативно-розшукових підрозділів слід вважати розроблення системи рівнів, критеріїв та показників для визначення ступеня розвитку професійної Я-концепції діючих офіцерів оперативно-розшукових підрозділів прикордонного відомства.

Список використаної літератури

1. Лугова, В. М. Професійна Я-концепція керівника як фундаментальна умова його професійного розвитку [Електронний ресурс] / В. М. Лугова // *Бизнес Інформ.* – 2013. – Випуск № 3 – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/professionalnaya-ya-kontseptsiya-rukovoditelya-kak-fundamentalnoe-usloviye-ego-professionalnogo-razvitiya>
2. Чеснокова, И. И. Проблема самосознания в психологии. – М. : Наука, 1977. – 144 с.
3. Каламаж, Р. В. Модель професійної Я-концепції майбутніх юристів [Електронний ресурс] / Р.В. Каламаж // *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Психологія і педагогіка.* – 2010. – Вип. 16. – С. 85-93. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2010_16_11

4. Галімов, Ю. А. Психологічне прогнозування надійності діяльності офіцерів оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.09 «Психологія діяльності в особливих умовах» / Ю. А. Галімов. – Хмельницький, 2004. – 18 с.

5. Ковальчук, Ю. В. Психолого-організаційна технологія розвитку професійної Я-концепції офіцерів оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України / Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології» Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України і Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, випуск №30 – С.279-291.

Рецензент – кандидат психологічних наук Волинець П. П.

Стаття надійшла до редакції 13.08.2016

Ковальчук Ю. В. Структурно-динамическая модель и результаты эксперимента по развитию профессиональной Я-концепции офицеров оперативно-розыскных подразделений Государственной пограничной службы Украины

В статье изложены результаты анализа последних исследований и публикаций по определению структуры и содержания профессиональной Я-концепции. Разработана и обоснована структурно-динамическая модель формирования и развития профессиональной Я-концепции офицеров оперативно-розыскных подразделений, в которой когнитивный, эмоциональный и поведенческий компоненты рассматриваются как составные части эндо- и экзопсихики личности. Приведены результаты эксперимента по развитию профессиональной Я-концепции, которое происходит в процессе решения внутренних противоречий личности и влияния внешних условий её жизнедеятельности.

Ключевые слова: развитие личности, Я-концепция, структура профессиональной Я-концепции, модель профессиональной Я-концепции личности.

Kovalchuk Yu.V. Structural dynamical model and the experimental results from the development of professional self-concept of operational investigative units of the State Border Service of Ukraine

The article presents an analysis of recent research and publications to determine the structure and content of professional self-concept. Developed and substantiated structural dynamic model of the formation and development of professional self-concept of Operational investigative units, which are the main elements of cognitive, emotional and behavioral components, which are formed within the endo- and ekzopsychichnyh officer individual components operatively-search units in the assimilation of the knowledge of the profession, production and sales, personal relationship to compliance with social, legal, social and psychological demands of society to the profession and its requirements for his

personal qualities, developing under the influence of a professional environment, professional activities and results achieved. However, the allocated number of substructures professional officers OIU, meaning that affect the content of professional self-concept officer OIU: search (cognitive-predictive) preventive (prophylactic); -law; testing; communication; organization; training and educational.

Formation of professional self-concept of Operational and investigative unit starts in the early stages of professionalization and continuing throughout the professional activity. The elements of professional self-concept is more perceived than total self-concept, which creates conditions for targeted psychological influence on its content as the main stage of formation - while studying specialization and at other stages of professionalization that take place during service in operational investigative unit.

The results of the experiment with the development of professional self-concept, which is in the process of solving the internal contradictions of personality and the influence of external conditions of life.

Keywords: *personal development, self-concept, the structure of professional self-concept model of professional self-concept of the individual.*